

Brusel 11. června 2024
(OR. en)

10251/1/24
REV 1

SOC 392
EMPL 223
ECOFIN 603

POZNÁMKA

Odesílatel:	Výbor pro sociální ochranu
Příjemce:	Výbor stálých zástupců / Rada
Předmět:	Hlavní závěry ke zprávě o přiměřenosti důchodů 2024, vypracované Výborem pro sociální ochranu a Evropskou komisí – <i>prezentace předsedy Výboru pro sociální ochranu</i>

Delegace naleznou v příloze hlavní závěry zprávy o přiměřenosti důchodů 2024 ve znění finalizovaném Výborem pro sociální ochranu dne 16. května 2024. Hlavní závěry představí předseda Výboru pro sociální ochranu na zasedání Rady pro zaměstnanost, sociální politiku, zdraví a ochranu spotřebitele dne 20. června 2024. Očekává se, že je Rada potvrdí prostřednictvím závěrů Rady o přiměřenosti důchodů (dokument 10550/24).

Úplné znění zprávy je k dispozici v dokumentu 10251/24 ADD 1.

Profily jednotlivých zemí jsou uvedeny v dokumentu 10251/24 ADD 2.

ZPRÁVA O PŘIMĚŘENOSTI DŮCHODŮ 2024

HLAVNÍ ZÁVĚRY

Zpráva o přiměřenosti důchodů 2024 vypracovaná společně Výborem pro sociální ochranu a Evropskou komisí podporuje vnitrostátní úsilí o zajištění přiměřeného příjmu ve stáří v souladu se zásadou 15 evropského pilíře sociálních práv. Zpráva analyzuje, do jaké míry důchodové systémy zajišťují v důchodu přiměřený příjem, tj. zda **předcházejí chudobě ve stáří a udržují příjem mužů i žen po dobu trvání jejich důchodu**, a to jak v současnosti, tak v budoucnu. Tři roky, které předcházely aktuálnímu vydání zprávy, byly poznamenány mimořádnými výzvami, s nimiž se evropské společnosti a ekonomiky musely vyrovnat: pandemií COVID-19, po níž následovalo období vysoké inflace, a rostoucími náklady na energii vyvolanými válečnou agresí Ruska proti Ukrajině. Současně si svou naléhavost zachovávají strukturální problémy spojené s megatrendy, jako jsou demografické změny a měnící se svět práce. V této souvislosti zpráva zdůrazňuje následující hlavní závěry.

– Současná situace v oblasti přiměřenosti důchodů zůstává smíšená –

1. **Riziko chudoby a sociálního vyloučení starších osob od roku 2019 v důsledku rostoucí relativní příjmové chudoby stále roste, navzdory klesající materiální a sociální deprivaci.** V roce 2022 byla více než pětina obyvatel ve věku 65 let a více v EU ohrožena chudobou nebo sociálním vyloučením. To představuje 18,5 milionu osob, přičemž jejich počet roste jak v důsledku rostoucí míry chudoby, tak i stárnutí obyvatelstva. I když mezi jednotlivými zeměmi přetrvávají značné rozdíly, starší ženy jsou ve všech zemích vystaveny vyššímu riziku chudoby než muži. **Lidé v pokročilém stáří, zejména ženy, jsou chudobou obecně ohroženi více.** V roce 2022 byla téměř každá čtvrtá žena ve věku 75 let a více v EU ohrožena chudobou nebo sociálním vyloučením.

2. **Příjmy starších osob v EU zůstávají v průměru nižší než 90 % příjmů osob v produktivním věku,** přičemž mezi ženami a muži a mezi jednotlivými zeměmi existují značné rozdíly. Výše důchodových dávek činí v průměru přibližně tři pětiny pracovních příjmů v závěru profesní dráhy. Příjmová nerovnost mezi staršími lidmi se od roku 2019 snížila, což může odrážet rozsáhlá opatření na ochranu důchodců s nižšími příjmy během nedávných krizí.
3. **Prodlužování střední délky života se v EU v posledním desetiletí zpomaluje.** Tento dlouhodobější trend zhoršila nadměrná úmrtnost během pandemie COVID-19: počet starších osob se mezi lety 2020 a 2022 snížil a střední délka života ve věku 65 let klesla. Podíl zdravých let na zbývajících střední délce života ve stáří se však od začátku století v celé EU celkově nezměnil.
4. **Průměrný Evropan může očekávat, že stráví 21 let svého života v důchodu a bude pobírat důchod.** To je v důsledku pandemie COVID-19 o něco méně než v roce 2019. Průměrná doba pobírání důchodu se pohybuje od 15 do 25 let, což odráží rozdíly v důchodovém věku a střední délce života v jednotlivých státech. Vztah mezi délkou pracovního života (v průměru 41 let) a odchodem do důchodu se v EU-27 a Norsku velmi liší.
5. **Potřeba zdravotní a dlouhodobé péče se s věkem zvyšuje a je spojena s vyšším rizikem chudoby. Pokrytí potřeb v oblasti péče ve stáří je i nadále zásadní sociální výzvou.** Celkové náklady na dlouhodobou péči bez veřejné sociální ochrany mohou být ve srovnání s důchodovým příjmem starších osob velmi vysoké, zejména u osob se závažnějšími potřebami. Ženy žijí ve špatném zdravotním stavu déle než muži a častěji potřebují péči, přičemž mají nižší příjmy. Systémy sociální ochrany podporují životní úroveň starších osob v Evropě prostřednictvím různých kombinací politiky, zejména důchodu a dlouhodobé péče. Systémy s nízkou přiměřeností důchodů a nízkým pokrytím potřeb dlouhodobé péče se při zajišťování důstojné životní úrovně starších osob, které potřebují péči, potýkají se zvláštními výzvami.

6. **Krise během let 2020–2023 dočasně změnila dynamiku důchodové reformy, neboť všechny členské státy zavedly mimořádná a dočasná opatření. Zároveň pokračoval celkový trend směřující k trvalému posilování mechanismů přiměřenosti.** Mezi hlavní reformní trendy v této době patřily: zlepšení přístupu a přiznávání nároků, podpora delšího pracovního života a pozdějšího odchodu do důchodu prostřednictvím pozitivních pobídek a větší flexibility, pokud jde o způsob odchodu do důchodu, a posílení záchranných sítí proti chudobě prostřednictvím reforem základních a minimálních dávek. Některé členské státy rovněž provedly reformy, které posílily úlohu fondových důchodových systémů a podpořily individuální nároky.
7. **Předpokládá se, že náhradové poměry důchodů pro danou kariéru se v příštích čtyřech desetiletích sníží, což potvrzuje výsledky předchozí analýzy.** I při zohlednění předpokládaného prodloužení kariéry a zákonem stanoveného zvýšení věkové hranice pro odchod do důchodu by měly náhradové poměry u žen i mužů ve většině zemí klesat, i když předpokládaná velikost poklesu se značně liší. To je v souladu se simulacemi, které ukazují, že výše důchodového příjmu na obyvatele by měla klesat. Věk odchodu do důchodu zůstává klíčovým faktorem, který vysvětluje současné i budoucí důchodové dávky. Zatímco odchod do důchodu dva roky před dosažením důchodového věku vede většinou k dočasnému nebo mírnému snížení důchodu, práce po dosažení důchodového věku obecně přináší značné zvýšení náhradového poměru.

8. **Důchodové systémy a systémy zdanění ovlivňují úroveň a (re)distribuci důchodových příjmů a budoucí vývoj přiměřenosti.** Důchodové příjmy jsou i nadále rozdělovány rovnoměrněji než příjmy z práce. Osoby s nízkými příjmy mají ve všech zemích vyšší náhradové poměry důchodů a jejich krátká profesní dráha snižuje náhradový poměr méně než proporcionálně, i když to nemusí vždy stačit k tomu, aby se lidé vymanili z chudoby. Předpokládá se, že příjmová nerovnost ve stáří zůstane v nadcházejících desetiletích stabilní.
9. **Ne všechna přerušení profesní dráhy jsou důchodovými systémy chráněna stejnou měrou.** Ve většině zemí je relativně dobře chráněna přestávka na péči o děti, zatímco v případě nezaměstnanosti je snížení důchodu mírně vyšší. V jednotlivých zemích se liší míra započtení dob pracovní neschopnosti. Většina zemí kompenzuje poskytování péče závislým rodinným příslušníkům a v takovém případě poskytuje důchod, který je pouze mírně nižší než důchod za nepřetržitou kariéru.

10. **Většina starších lidí jsou ženy, což činí z rozdílů mezi ženami a muži ve stáří obzvláštní sociální výzvu.** U žen, které jsou ve stáří bez partnera, se ve srovnání s muži dále zvyšuje riziko chudoby. Přestože se rozdíl mezi průměrnými důchody mužů a žen nadále zmenšuje, dosud existující rozdíly mezi ženami a muži v chudobě ve stáří, výši důchodů a důchodovém pokrytí svědčí o přetrvávajících nerovnostech. Rozdíl ve výši důchodů žen a mužů (26 % na úrovni EU v roce 2022) má kořeny v kumulovaných rozdílech v profesní kariéře: nižší odměna žen, kratší nebo přerušená profesní dráha, mimo jiné z důvodu pečovatelských povinností, a více práce na částečný úvazek. Nižší finanční gramotnost může ženám bránit v úspěšném plánování odchodu do důchodu, což vyžaduje finanční vzdělávání a opatření v oblasti transparentnosti důchodů.

11. **Řešení nerovnosti ve střední délce života je pro důchodovou politiku výzvou.** Lidé s vyšším vzděláním mohou očekávat, že budou žít v důchodu déle, částečně kvůli faktorům životního stylu, a tento rozdíl je obzvláště výrazný u mužů. Osoby s vysokým dosaženým vzděláním na trh práce vstupují i jej opouštějí podstatně později než lidé s nižším vzděláním. Tyto rozdíly ve střední délce života a ve věku vstupu na trh práce a odchodu z něj mohou mít regresivní distribuční dopad. V situaci, kdy mnoho zemí v reakci na prodlužující se dlouhověkost zvyšuje věk odchodu do důchodu, je možné, že bude nutné v důchodových systémech upravit způsoby odchodu do důchodu pro různé profesní profily, aby se zabránilo vzniku nerovnosti.
12. **Způsob, jakým se nerovnost ve výdělcích z práce promítá do nerovnosti v důchodech, závisí do značné míry na progresivitě důchodového systému.** V EU-27 a Norsku důchodové systémy v průměru vyrovnávají čtvrtinu nerovnosti výdělků kumulované v průběhu pracovního života. Progresivita důchodového systému závisí na prvcích, jako jsou paušální dávky a dávky testované na základě majetkových poměrů, stropy příspěvkových důchodů a snížené nároky při vysokých výdělcích.
13. **Podle prognóz budou důchody osob samostatně výdělečně činných v průměru o třetinu nižší než důchody zaměstnanců na plný úvazek s podobnou kariérou, a to v důsledku rozdílů v pravidlech a průměrném výdělku.** Paušální nebo nižší příspěvkové sazby, nízký příspěvkový základ nebo zjednodušené důchodové či daňové režimy často vedou k nízkým projektovaným důchodům pro osoby samostatně výdělečně činné. Pracovníci v nestandardních formách zaměstnání mohou mít v některých zemích potíže s přístupem k důchodům kvůli požadavkům na minimální výdělek nebo odpracovanou dobu nebo omezeným možnostem kumulovat nároky.

14. **Evropské důchodové systémy a protikrizová opatření zmírnily dopad krize COVID-19 na současné i budoucí důchody.** Vyplácené důchody nebyly v nominálním vyjádření sníženy. Dopad krize na budoucí důchody byl omezený díky rozšířenému využívání programů pro udržení pracovních míst, v nichž důchodové nároky obecně narůstaly, dotovaným příspěvkům na důchodové zabezpečení, rozšíření ochrany v nezaměstnanosti a nemocenské a zvláštním opatření ve prospěch osob samostatně výdělečně činných. Fondové důchodové systémy však v tomto období čelily silné volatilitě.
15. **Přestože inflační vlna zaznamenaná v letech 2022–2023 snížila ve většině členských států reálnou hodnotu důchodů, kupní síla důchodců byla ve srovnání s kupní silou obyvatelstva v produktivním věku stále dobře chráněna.** Opatření na podporu důchodců zahrnovala pravidelnou valorizaci a mimořádné zvýšení dávek, příplatky k důchodu a další peněžité dávky. Jelikož jsou důchodci s nízkými příjmy vůči vysoké inflaci zranitelnější, mnohé země upřednostnily jejich ochranu prostřednictvím minimálních dávek nebo cílených podpůrných opatření.
16. **Valorizace důchodů je klíčovým politickým nástrojem na ochranu důchodců před erozí příjmů.** Ve většině zemí však valorizace důchodů v dlouhodobém horizontu plně nedrží krok s růstem příjmů z práce. Zatímco valorizace podle vývoje mezd je pro důchodce obvykle výhodnější než valorizace podle cenového vývoje, tato situace se v nedávném období vysoké inflace obrátila. Četnost valorizace je rovněž klíčová pro zajištění přiměřenosti během silného růstu cen.

S ohledem na uvedená zjištění se Výbor pro sociální ochranu a Komise domnívají, že je třeba v úsilí o provádění evropského pilíře sociálních práv pokračovat. Klíčem k zachování přiměřených důchodů ve stárnoucí společnosti jsou inkluzivní a silné trhy práce. EU by měla i nadále podporovat vnitrostátní politiky s cílem zajistit přiměřené důchody prostřednictvím široké kombinace politik, mimo jiné řešením nerovností mezi ženami a muži během pracovního života, zmírňováním dopadu pečovatelských úkolů a zajištěním sociální ochrany s ohledem na potřeby v oblasti péče. Trvalé úsilí o provedení [doporučení Rady o přístupu k sociální ochraně](#) a [doporučení Rady o cenově dostupné vysoce kvalitní dlouhodobé péči](#), včetně podpůrných a monitorovacích opatření v rámci Výboru pro sociální ochranu, je důležitým příspěvkem k zachování vysoké životní úrovně starších Evropanů. Jak je požadováno v [souboru demografických nástrojů](#), politiky EU a členských států by měly pomoci zajistit, aby lidé v Evropě mohli naplnit své ambice, mimo jiné posílením postavení starších generací a zachováním jejich blahobytu.

Přiměřenost a udržitelnost sociální ochrany ve stáří vyžadují průběžné monitorování a analýzu, včetně úzké koordinace mezi analýzou udržitelnosti výdajů souvisejících se stárnutím obyvatelstva a přiměřeností důchodů a dlouhodobé péče. V této souvislosti bude provedena společná analýza zprávy o přiměřenosti důchodů a zprávy o stárnutí obyvatelstva 2024. Výbor pro sociální ochranu a Komise vydají zprávy o přiměřenosti důchodů a o dlouhodobé péči opět v roce 2027. Přitom budou usilovat o vypracování soudržné analýzy přiměřenosti důchodů a dlouhodobé péče, a to pokud možno prostřednictvím společné zprávy, a o další posílení synergií se zprávou o stárnutí obyvatelstva.